

(1) חינוך מצוה תריג' – שנצטוינו להיות לכל איש מישראל ספר תורה, אם כתבו בידו הרי זה משובח ונאהב מאד, וכמו שאמרו זכרונם לברכה [מנחות ל' ע"א] כתבו, כלומר בידו, מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני, ומי שאי אפשר לו לכתבו בידו ישכור מי שיכתבנו לו, ועל זה נאמר [דברים ל"א, י"ט] ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל, כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זאת.

(2) רמב"ם הל' תפילין ומוזוה פ"ז הל' א' – מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו... כלומר כתבו את התורה... ואע"פ שהניחו לו לאדם אבותיו ספר תורה מצוה לכתוב משלו... ואם אינו יודע לכתוב אחרים כותבים לו.

(3) מנחות דף ל'. ורש"י שם – הלוקח ס"ת מן השוק כחומף מצוה מן השוק. כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני. רש"י. ומצוה אבד אבל אי כתב הוה מצוה יתירה מפי.

(4) פתחי תשובה יו"ד ער' ב' – עיין בספר תורת חיים בסנהדרין דף כ"א ע"ב שכתב, ונראה דיחיד הכותב ספר תורה לעצמו ונתנה לבית הכנסת לקרות בה בצבור ומקדישה, לאו שפיר עבד, דכיון שמקדישה הרי היא של הקדש ולא שלו היא, ואינו יוצא בה ידי חובתו. וליכא למימר דבכתיבה לחוד תליא מלתא, זה אינו, דיחיד שכתב ספר תורה לעצמו ואחר כך נאבדה פשיטא שצריך לכתוב לו ספר תורה אחרת. ולכן נראה דאין להקדיש ספר תורה אלא אם כן כותב לעצמו אחרת.

(5) פתחי תשובה יו"ד ער' ב' – ראה זה דבר חדש ואין אחד מהפוסקים שהזכיר דין זה, גם כל העולם כולו אין נוהגין כשנאבד מהם ספר תורה שיכתוב מחדש. על כן בדקתי אחריו ואעלה שלא כדבריו.

(6) רמב"ם אישות פ"ה הל' ד' – קידשה במעשר שני בין בשוגג בין במזיד אינה מקודשת. לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל.

(7) כתבי הגר"ז זכאים ו. ד"ה והנה – דמשו"ה הוי ממון גבוה, כן יסד הגר"ח מדברי הרמב"ם אלו, לפי"ז פשוט דאע"פ דמעשר שני ממון גבוה מ"מ יכול להורישו מעשרותיו לבניו, כיון שהוא הבעלים של המעשר וכו'.

(8) צפנת פענח כללי התורה ספר תורה – דאף אם יחיד קידש בס"ת שלו לא הוה קידושין, דגבי קידושין צריך ליתן לה הכל הצורה והחומר, ובס"ת אינו יכול להקנות הצורה ולא הוה קדושין.

(9) אחיעזר ח"ג תשובה עמ' אות ב' – ועוד דבדאי אף דאסור למוכרה, מ"מ המכירה קיימת ופשוט דס"ת שיש לה שיווי אף שאי"ר למכרה רק בתנאים ידועים ראוי לקנות חפץ ובדין שתהא מקודשת אם קדשה בס"ת.

בענין מצות כתיבת ספר תורה

(א) החינוך מביא כמצוה האחרונה בספרו את מצות כתיבת ספר תורה. ויש לדון בדברי הראשונים אם גדר המצוה הוא שיהיה לכל אדם ספר תורה משלו, או שעיקר המצוה היא עצם הכתיבה, שיכתוב אדם ספר תורה לעצמו. ונפק"מ בזה, למשל, אם קנה ספר תורה מן השוק או ירש ספר תורה מאבותיו.

ולשון החינוך היא: "שנצטוונו להיות לכל איש מישראל ספר תורה. אם כתבו בידו הרי זה משובח... ומי שאי אפשר לו לכתבו בידו ישכור מי שיכתבנו לו... כתבו לכם תורה שיש בו שירה זאת".

ולכאורה יש בדבריו משמעות לכאן ולכאן. מתחילת לשונו, "שנצטוונו להיות לכל איש מישראל ספר תורה", משמע שעיקר המצוה הוא שיהיה לו ספר תורה, ולפי זה היה מקום לומר שאף אם קנה ספר תורה מן השוק קיים את המצוה. אולם מסוף דבריו משמע שעיקר המצוה היא הכתיבה, שהרי כתב שמי שאי אפשר לו לכתוב בעצמו "ישכור מי שיכתבנו לו", ואם די בעצם הבעלות על ספר תורה, היה יכול לקנות ספר תורה קיים, ולא היה צורך לשכור אחר שיכתבנו עבורו.

אכן עיין ברמב"ם (פ"ז מהלכות תפילין ומוזוזה ה"א), שמבואר בדבריו שעיקר המצוה היא הכתיבה ולא עצם הבעלות על ספר תורה בלבד, וז"ל: "מצות עשה על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו... כלומר כתבו את התורה... ואף על פי שהניחו לו לאדם

אבותיו ספר תורה, מצוה לכתוב משלו... ואם אינו יודע לכתוב, אחרים כותבים לו." הרי שמבואר שאף מי שכבר יש בידו ספר תורה בירושה עדיין מצווה לכתוב ספר תורה משלו, ומשמע שאין עצם הבעלות על ספר תורה מקיימת את המצוה.

(ב) אכן מבואר מדברי רש"י שלא כדברי הרמב"ם, שלדעתו אף אם קנה ספר תורה מן השוק קיים את עיקר המצוה, אלא שיש מעלה והידור יתירים בכתיבתו בעצמו. דהנה איתא בגמ' מנחות (ל.) "הלוקח ספר תורה מן השוק כחומף מצוה מן השוק, כתבו מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני." ופירש רש"י "כחומף מצוה – ומצוה עבד, אבל אי כתב הוה מצוה יתירה טפי." הרי מפורש בדבריו שגם הלוקח ספר תורה מן השוק קיים את המצוה, אלא שאם כתבו בעצמו יש בזה "מצוה יתירה טפי". ולכאורה מבואר מזה שלדעת רש"י עיקר גדר המצוה הוא שיהיה לו ספר תורה משלו, ואילו הכתיבה בעצמו אינה מעכבת בעיקר קיום המצוה אלא היא תוספת מעלה והידור. וזה שלא כדעת הרמב"ם שקיום המצוה תלוי בעצם הכתיבה.

(ג) וכל הנידון הנ"ל הוא לענין קיום מעשה המצוה, אם צריך דוקא כתיבה או דסגי אפילו בקנין, דעל ידי אחד ממעשים אלו מקיים את המצוה. אכן יש לחקור מה הדין לאחר שכבר קיים את המצוה, בין על ידי כתיבה ובין על ידי קנין, אם נאבד ממנו הספר תורה, או שהקדישו לבית הכנסת ושוב אין לו בו בעלות, האם מחויב לכתוב או לקנות ספר תורה אחר.

ועיין בפתחי תשובה (יו"ד סי' ע"ר סק"ב) שהביא מחלוקת אחרונים בזה. דהביא דעת התורת חיים, שאם לאחר שקנה או כתב ספר תורה הקדישו לבית הכנסת, או שנאבד ממנו, מחויב שוב לקיים את המצוה ולכתוב ספר תורה אחר. וז"ל "עיין בספר תורת חיים בסנהדרין דף כ"א ע"ב שכתב, ונראה דיחיד הכותב ספר תורה לעצמו ונתנה לבית הכנסת לקרות בה בצבור ומקדישה, לאו שפיר עבד, דכיון שמקדישה הרי היא של הקדש ולא שלו היא, ואינו יוצא בה ידי חובתו. וליכא למימר דבכתיבה לחוד תליא מלתא, זה אינו, דיחיד שכתב ספר תורה לעצמו ואחר כך נאבדה פשיטא שצריך לכתוב לו ספר תורה אחרת. ולכן נראה דאין להקדיש ספר תורה אלא אם כן כותב לעצמו אחרת".

אכן הביא מהתורת נתנאל, לבעל הקרבן נתנאל, שהביא חידושו של התורת חיים וחלק עליו, ונקט שבין אם הקדיש את הספר תורה ובין אם נאבד ממנו, אין צריך שוב לכתוב או לקנות ספר תורה אחר. וז"ל: "וכן בספר תורת נתנאל מהגאון בעל קרבן נתנאל שעל הרא"ש, פרשת יתרו, חולק על התורת חיים וכתב עליו, וז"ל [סוף ד"ה סנהדרין] 'ראה זה דבר חדש ואין אחד מהפוסקים שהזכיר דין זה, גם כל העולם כולו אין נוהגין כשנאבד מהם ספר תורה שיכתוב מחדש. על כן בדקתי אחריו ואעלה שלא כדבריו וכו'". והוכיח מהרמב"ם הנ"ל ג"כ כן, ע"ש.

ויוצא שיש מחלוקת אחרונים בגדר קיום מצות כתיבת ספר תורה, אם היא מצוה שיהיה לו ספר תורה, דהיינו שמצותו נמשכת כל זמן שהספר ברשותו, ואם נאבד או יצא מרשותו צריך לחזור ולקיים המצוה. או שמא המצוה היא

להכניס ספר תורה לרשותו, דהיינו שדי בכך שבשעתו כתב או קנה ספר תורה ונעשה שלו, וכיון שקיים בזה את המצוה שוב אינו חייב להחזיק ספר תורה בבעלותו לעולם.

(ד) ויש עוד דיון לענין כתיבת ספר תורה, מלבד עצם גדר המצוה ואופן קיומה, והוא לענין גדר בעלות הכותב או הקונה על הספר תורה. דהנה יש בעלות רגילה של ממון, כגון בעלות על שדה, שור וכדומה, שהוא ממנו של האדם ממש לכל דיני התורה. אמנם מצינו גדר נוסף, שאדם נחשב בעלים על דבר אף שאין הדבר ממנו ממש.

ודוגמה לזה מצינו במעשר שני. דהרמב"ם (הל' אישות פ"ה ה"ד) פוסק "קידשה במעשר שני בין בשוגג בין במזיד אינה מקודשת, לפי שאין לו לעשות בו שאר חפציו עד שיתחלל", והיינו משום דמעשר שני ממון גבוה הוא. וכן ביאר הגרי"ז (כתבי הגרי"ז זכאים ו. ד"ה והנה) בשם הגר"ח "דמשו"ה הוי ממון גבוה, כן יסד הגר"ח מדברי הרמב"ם אלו, לפי"ז פשוט דאע"פ דמעשר שני ממון גבוה מ"מ יכול להורישו מעשרותיו לבניו, כיון שהוא הבעלים של המעשר וכו'". והרי שאף שיכול לפדותו ולהורישו לבניו, ונחשב בעלים על המעשר, מכל מקום אין המעשר ממנו ממש, אלא ממון גבוה הוא. הרי שאפשר שיהא לאדם דין בעלים על דבר אף שאין הדבר נחשב ממנו ככל שאר ממון.

ולפי זה יש לחקור לענין ספר תורה, שהוא חפץ של קדושה, מהו גדר בעלות האדם עליו. האם הספר תורה הוא ממנו ממש ככל שאר ממון שבתורה, והקדושה אינה מגרעת כלל מדין ממנו, או דלמא אף שנחשב בעלים על הספר

ויש לו בו דין בעלים, מכל מקום מחמת קדושתו אין הספר נחשב ממונו ממש.

ולכאורה נפקא מינה בזה אם יכול אדם לקדש אשה בספר תורה שלו. דאם הספר תורה נחשב ממונו ממש, שפיר יש לדון בו ככל שוה כסף דעלמא, אבל אם יש לו בו רק דין בעלים ואינו ממונו ממש, אפשר שאין הקידושין חלים בו, וכדמצינו במעשר שני.

ובעין הקירה זו נחלקו האחרונים לענין קידושי אשה בספר תורה. דהאחיעזר נקט דמעיקר הדין יכול אדם לקדש אשה בספר תורה שלו, דספר התורה ממונו הוא ממש. ואף שישנם דינים המגבילים את מכירתו, אין הגבלות אלו מפקיעות ממנו את דין הממון, ובפרט שעיקר איסור המכירה אינו אלא מדרבנן. וז"ל האחיעזר "ועוד דבודאי אף דאסור למוכרה, מ"מ המכירה קיימת ופשוט דס"ת שיש לה שיווי אף שאי"ר למכרה רק בתנאים ידועים ראוי לקנות חפץ ובדין שתהא מקודשת אם קדשה בס"ת." הרי דנקט בפשיטות דאף שיש לספר תורה קדושה ודינים מיוחדים המגבילים את

השימוש והמכירה בו, מכל מקום בעצם הוי ממונו של הבעלים ממש, ולכן שייך בו קנין כסף וקידושי אשה כשאר ממון.

אכן הצפנת פענח נקט להיפך, דאף שיש לאדם בעלות על חומר הספר תורה, דהיינו הקלף והגויל ואפשר אף הדיו, מכל מקום אין לו בעלות על עצם צורת הספר תורה, וממילא אינו יכול להקנות לאשה את הספר תורה בשלימותו באופן הנצרך לקידושין. וז"ל "דאף אם יחיד קידש בס"ת שלו לא הוה קידושין, דגבי קידושין צריך ליתן לה הכל הצורה והחומר, ובס"ת אינו יכול להקנות הצורה ולא הוה קדושין".

ונמצא דלדעת האחיעזר קדושת הספר תורה אינה מגרעת מעצם הבעלות הממונית שבו, ואף שהבעלים מוגבל בכמה מאופני השימוש והמכירה, מכל מקום הספר תורה עצמו הוא ממונו ממש. ואילו לדעת הצפנת פענח יש לחלק בין חומר הספר, שעליו יש לו בעלות ממונית, לבין צורת הספר תורה וקדושתו, שאין זו בבעלותו להקנותה, ומשום כך אין בידו להקנות את כל החפץ באופן הראוי לקידושין.